

LEGENDÁK ANEKDOTÁK EMLÉKEK

A MISKOLCI SZÍNHÁZSÁZS
TÖRTÉNETÉBŐL

Gajdó Tamás

„Ez víg város,
itt jó lesz nekünk...”

(Legendák, anekdoták, emlékek a miskolci színházszás történetéből. BAZ Megyei Levéltárért Alapítvány és Miskolc MJ Város, szerk.: Dobrossy István, Gyarmati Béla, 2007)

Miskolc gazdag színházi kultúrájú város. Valószínűleg azért, mert 1823-ban az elsők között emeltek itt színházépületet. Két évvel később, mint Kolozsvárott, s tizenegy évvel korábban, mint Pesten. Ez az esemény hosszú időre meghatározta, hogy a városban a színházról büszkén beszélhessenek az emberek. Sokan ma is Magyarország első „köszínházaként” tartják számon. Nem érdemes erről vitát indítani, hiszen az tény, hogy a miskolciak a legnehezebb időben nyújtották kezüket a színjátszók felé, s teremtettek lehetőséget az „állandósulásra”. Éder György társulata 1823. augusztus 24-én avatta fel a „helybeli théatrumi épületet”, mely „nagyobb részént elkészült”. A Hazai és Külföldi Tudósítások című lap írása beszámolt arról is, hogy Szentpétery Zsigmond bevezetőjét követően *A' Tatórok Magyar Országban* című játékot adta a válogatott társaság. A társulat előadásai közül kiemelték Körner *Zrínyijét*, mely úgy megnyerte Abauj vármegye rendjeinek „kedvét”, hogy mintegy kétezer forinttal támogatták a miskolci színház építését.

A miskolci színház megnyitásának dátuma azonban megtévesztő, hiszen az épület hosszú ideig nem készült el teljesen, az épületről csak 1834-ben olvashatták az első leírást, s még akkor sem tekintették befejezettnek.

Sokkal jelentősebb a második színház felépítése és átadása, hiszen Thália hajléka akkor nyílt meg Miskolcon, amikor a vesztés szabadságharc után nem sok remény maradt a nemzeti kultúra ébrentartására.

Ráadásul az 1857. szeptember 3-án megtartott megnyitó előadás résztvevői, közreműködői a dicsőséges forradalmat idézték. A színházavatató előadáson Vörösmarty Mihály *Marót bánját* adták elő Egressy Gábor, Laborfalvi Rozália és ifjabb Lendvai Márton főszereplésével. Utóbbiról talán kevesen tudják, hogy a szabadságharc kitörésekor beállt honvédnek, s kitüntette magát Budavár bevételénél. A megnyitási szavazatot Jókai Mór írta. De vajon miért hallgatja el a színház történet, hogy Ferenc József második magyarországi körútjának hódolói között találjuk a miskolci színháznyitásra sereglőket? A színlap így emlékeztet az eseményre: „Ő Cs. kir. Apostoli Felsege városunkat is szerencsétlen körútja hódolati emlékeül”. Arany János néhány hónappal korábban írta meg *A walesi bárdok* című balladát („egy se bírta mondani / Hogy: éljen Eduárd. –”).

Szerencsére Egressynek és Laborfalvi Rozáliának mégsem kellett az uralkodó előtt szégyenkeznie, mert az aulikus gróf Szirmai István hirtelen halála miatt a császár nem volt ott a színházavatón. Ez az esemény is jelzi, hogy a színházművészet alakulása hűen tükrözi a politikai viszonyok alakulását, a gazdasági változásokat s a városi társadalom történetét.

A *Legendák, anekdoták, emlékek* címmel kiadott, a miskolci színházszás történetét feldolgozó könyv azt is reprezentálja, hogyan változott a színházi évfordulók megünneplése. A kötet valamennyi sora azt a tényt erősíti meg, hogy Miskolcon mindig érdemes volt színházba járni, a legendákból, anekdotákból és emlékekből az is erőteljesen kirajzolódik, hogy a színházi kultusz jelen van a város mindennapjaiban. Bizonyára Dobrossy

István, Gyarmati Béla és Mikita Gábor nevéhez fűződik a kötet szerkezetének kialakítása – elsősorban tehát őket illeti a dicséret, hogy a hagyományos, képes színházi album helyébe új műfajt állítottak. Megszületett „Miskolc színház története”, melyet nem szerkesztőbizottság állított össze. A hagyományosnak tekinthető történeti összefoglalásokat Dobrossy István szubjektív válogatása követi. A szerkesztőnek az volt a célja, hogy bemutassa, milyen sok szállal kötődtek a miskolci polgárok a színházhoz, s mennyire szerették ezt a várost a színházteremtők. Szemelvények, riportok, emlékezések követik egymást a könyv legizgalmasabb fejezetében – hűen követve a mű hangnemét, melyet a Déryné-től kölcsönzött sorral lehet a legjobban jellemezni: „Ez víg város, itt jó lesz nekünk...”

A vidéki színész-sorsot bemutató képet Mezei Mária pályakezdésével árnyalhatja, akinek éppen Miskolcon indult a karrierje. Családi leveleit olvasva kiderül, hogyan lett a vidéki úrilányból színésznő. Hogyan építette pályáját Miskolcon az 1930-as évek elején. Bár Mezei levett fővárosi szerepeket kapott, mégis bizakodóan várta a sikert. Tudatosan szerződött Sebestyén Gézához, akinek kitűnő fővárosi kapcsolatai voltak. (Testvére, Mihály vezette a Fővárosi Operettszínházat.) Mezeit az első tervek szerint a Fővárosi Operettszínház tagjának fűllentették volna a miskolci plakátok. Végül a kiugrás mégsem volt ilyen egyszerű. A fásasztó és megerőltető próbák, a napi anyagi gondok, a már-már megfizethetetlen ruhák készítése alól csak az adott Mezei Máriának felmentést, hogy Komár Júliának is játszania kellett, nehogy elfelejtse a hálátlan közönség. Sebestyén színházszervező zsenialitását jelzi, hogy a miskolci társulatban nem volt segédszínésznő, és a hősnőnek szerződötett Mezeit operettben is foglalkoztatta, azaz majdnem minden darabban játszott. A közönségnek így alkalma volt megismerni és megszeretni a vörös hajú színésznőt. Mezei fokozatosan kapott nagyobb feladatokat. Amikor pedig Bókay János *Meddig fogsz szeretni* című darabjában „átütő” sikert aratott – Sebestyén azzal kötelezte le végleg, hogy a kor idősödő szexepilje, Titkos Ilona elé helyezte: „Édes drága jó Apukám! [...] Végre befutottam. Küldöm a kritikát, amit úgy nézz, hogy ilyet még itt Miskolcon egyik tag sem kapott. A direktor oda volt a boldogságtól és veri a fejét a falba, hogy miért hozta le Titkóst [...]” (Mezei Mária: *Levelek apámmak, 1931–1938*, sajtó alá rendezte Szigethy Gábor. Bp., Helikon, 1998. 46.)

A második köszínház megnyitásának 150. évfordulójára kiadott kötet nemcsak rendszeres, adatokkal megtámogatott színház történet – képeskönyvként is forgatható. A képszerkesztő, Mikita Gábor és a tipográfus – bár a kéthasábos tördelés talán nem a legjobb megoldás – el akarták kápráztatni az olvasókat. Aki kézbe veszi az albumot, s csak a képeket nézegeti és a mintaszerű képálírásokat olvasgatja, aligha tudja kivonni magát a színház bűvöletéből. Szerencsére akadtak olyan felvételek, melyek nem pusztán dokumentumok, s még azok számára is képesek felidézni az előadás hangulatát, akik nem voltak jelen. Mikita Gábor arra is ügyelt, hogy ne a mindenütt megjelent,

már ismert fotográfiákat gyűjtse egybe – így jó néhány meglepetéssel szolgál. A könyv fényképei nem pusztán illusztrálják az összefoglalásokat, önállóan is megállják helyüket. A Déryné-kultusz ápolásáról lehet írni tanulmányt, a fényképek azonban beszédebbek: Déryné sírja a Szent Anna temetőben, koszorúzás Déryné sírjánál 1943-ban, koszorúzás Déryné szobránál 2003 őszén; Olty Magda 1943-ban, Várhegyi Márta 1973-ban Déryné szerepében.

A könyvnek az is újdonsága, hogy fényképekkel, életrajzzal bemutatja a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagjait: Ábrahám Istvánt, Bánhid Józsefet, Csapó Jánost, Fehér Tibort, Komáromy Évát, Kulcsár Imrét, Márffy Verát, Máthé Évát, Péva Ibolyát, Sallós Gábort, Sebestyén Mihályt, Somló Ferencet, Szabados Ambrust, Ütő Endrét és Varga Gyulát. A szerkesztők kemény fába vágják a fejszéküket, mivel nehéz szavakkal megörökíteni a színészi játékot. Úgy tetszik, nem akartak pusztán adatokat közölni, így aztán sikerült és kevésbé sikerült jellemzések váltják egymást.

Az utolsó fejezet Bodonyi Csaba és Dobrossy István közös munkája, amely a színházépületek történetéről értekezik. Talán ezzel kellett volna kezdeni a könyvet, hiszen a színházépületet központi hely illeti meg a város színházi kultuszában. Nincs olyan évforduló, mely ne színházavatáshoz illeszkedne. Felsorolhatjuk a városban megfordult színészeket, színházigazgatókat, színházi előadásokat – épület nélkül nincs folytonosság. Nemcsak azért, mert színvonalas előadásokat csak gazdag technikai eszközökkel felszerelt teátrumban lehet tartani. Az is csak részben igaz, hogy kell egy olyan ház, mely éjjel-nappal színházi levegőt lehel. Különös épület a színház. Bár a közönség az este legnagyobb részét a nézőtérén tölti el – igazán a foyerban, a páholyfolyosókon, a cukrászdában érzi otthon magát. Nem biztos, hogy emlékszik a gyermekkorban látott díszletekre, színészekre. De azt tudja, hogy a lépcsőfordulóban harminc év óta áll a színház alapítójának szobra. Azt is megjegyzi, hogy mindig a Déryné-ről elnevezett bérletet váltottak.

A színház, mely elsősorban a közösségi események helyszíne, fontos szerepet vállalhat az ízlés fejlesztésében, a történelem szemlélet kialakításában is. Mivel a város színház történetének egyetlen eleven emléke, a nézők az esti látogatással a múlt előtt is tisztelegnek.

Miskolcnak pedig gazdag színházi múltja van. Erről mindenki meggyőződhet, aki kézbe veszi az utóbbi évek legizgalmasabb, legszínesebb (s hogy el ne felejtjük: Bogarassy Ákos jóvoltából a legvidámabb!), legjobban szerkesztett színház történeti albumát – Bodonyi Csaba, Dobrossy István, Kerékgyártó László, Mikita Gábor, Némethi Lajos és Püspöki Péter munkáját.